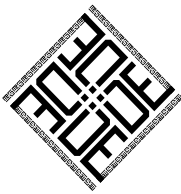

Nehri Yeniden Akıtmak

**DİJİTAL ÇAĞDA
HAYÂ AHLAKI
BEDEN ÜLKESİNDE
GÖZÜN DARBESİ**

MEHMET GÖRMEZ

Mehmet GÖRMEZ

1987 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Hadis Anabilim Dalında başladığı yüksek lisansını 1990'da *Musa Carullah Bigiyef, Hayatı, Fikirleri ve Eserleri* adlı tezi ile tamamladı. 1988'de bir yıl süreyle Kahire Üniversitesinde inceleme ve araştırmalarda bulundu. 1994'te *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu* adlı teziyle Doktor unvanını aldı. 1997-1998 yıllarında inceleme ve araştırmalar yapmak üzere İngiltere'de bulundu. 2006 yılında Profesör oldu. 2003-2010 yılları arasında Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı, 2010-2017 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı yaptı. 2018 yılında İslam Düşünce Enstitüsü'nü kurdu. Halen Türkiye Uluslararası İslâm, Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Rektörü, İslâm Düşünce Enstitüsü ve Uluslararası İslâm Düşünce Vakfı Başkanı'dır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 13

GİRİŞ

BEDEN ÜLKESİNDE GÖZÜN DARBESİ 19

BİRİNCİ BÖLÜM 25

A) Dijital Ekran Uygarlığı 25

Dijital Ekran Uygarlığının Temel Özellikleri 27

Hakikat ile İlişkimizin Değişmesi 27

Görüntülerle Mülkiyet İlişkinine Girilmesi 29

Vehimlerin Hakikatin Yerine Geçmesi 29

Ahlak Krizlerine Yol Açması 30

İnsana Fiziksel, Düşünsel ve Psikolojik
Zararlar Vermesi. 31

Şehvet ve Şiddet Sarmalına Yol Açması 31

İdrak Ölümüne Yol Açması 35

B) Görsel İdrakin Egemenliği 36

Görsel İdrakin Egemenliğinin Meydana

Getirdiği Hastalıklar 37

İzleme Tutkusu (Teferrüc): Bakma,
İzleme ve Seyretme Bağımlılığı 37

Gözetleme Tutkusu (Tecessüs):

Başkasının Mahremini Araştırma Hastalığı 38

İzlenme Tutkusu (Tekeşşüf):

Görülme ve Seyredilme Hastalığı 39

Dikizleme Tutkusu (Telassus): Röntgencilik ve
Dikizleme Hastalığı 39

İKİNCİ BÖLÜM	45
A) Hayâ Ahlakı	45
Hayâ Ahlakının Temel Özellikleri	48
Hayâ Ahlakı Şehadet Ahlakıdır	48
Hayâ Ahlakı Hayat Ahlakıdır	51
Hayâ Ahlakı Emanet Ahlakıdır	55
Hayâ Ahlakı Merhamet Ahlakıdır	57
Hayâ Ahlakı Fitrat Ahlakıdır	60
Hayâ Ahlakı İnsana Özgüdür	62
Hayâ Ahlakı Esmâî Bir Ahlaktır	64
Hayâ Ahlakı Melekûtî Bir Ahlaktır	66
Hayâ Ahlakının İtikadî Temeli	68
Hayâ Ahlakının Fikhî Temeli	72
B) Hayâ İslam'ın Neden En Temel Ahlakıdır?	81
Hayâyı Kök Değer ve Temel Ahlak Olarak	
Bildiren Hadis	82
Hayâ İman Birlikteliğini Bildiren Hadisler	83
Hayânın Mahza Hayır Olduğunu	
Bildiren Hadis	84
Hayâyı Nasıl Tatbik Edeceğimizi	
Bildiren Hadisler	84
Hayânın Rahmet ve Emanetle	
İlişisini Bildiren Hadis	85
Hayâdan Çıkmanın Bütün Ahlakdan Ayrılmak	
Olduğunu Bildiren Hadisler	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖRTÜNMENİN FELSEFESİ VE

YENİDEN TEMELLENDİRİLMESİ

Fitrî Temellendirme	92
Kelamî Temellendirme	94
Fikhî Temellendirme	95
Ahlakî Temellendirme	99
Estetik Temellendirme	100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLÂHÎ BİR YASA OLARAK AİLE VE

HAYÂ AHLAKI	105
İlahî Varlık Yasası Olarak Aile	108
Biyolojik Varlığımızın Yasası Olarak Aile	108
Ahlakî Varlığımızın Yasası Olarak Aile	109
Fitri Varlığımızın Yasası Olarak Aile	109
Kadın ve Erkek Varlığımızın Yasası Olarak Aile	109
Sevgi, Meveddet ve Rahmet Yasası Olarak Aile	110
Sekinet Yasası Olarak Aile	110
İffet ve Hayâ Yasası Olarak Aile	111
Ahid, Akit ve Misak olarak Nikâh	111
Modernite ve Aile	112

BEŞİNCİ BÖLÜM

FİTRATA YÖNELİK SAVAŞ VE FİKİR NÖBETİMİZ 115

Fitrat ve Tabiata Yönelik Savaş	119
Savaşın Aşamaları	119
Savaşın Cepheleri	121
İslam'ın Mukavemet Gücü ve Fikir Nöbetimiz	124

SONUÇ

129

KAYNAKÇA

133

DİZİN

135

ÖNSÖZ

Bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan büyük gelişmelerle insanlık olarak daha önce benzeri görülmemiş bir çağın eşiğine girmiş bulunmaktayız. Bu, önceki çağlarda olduğu gibi yalnızca kullandığımız araçları değiştirmiyor. Aynı zamanda zihnimiz, aklımız, kalbimiz ve ruhumuzu da derinden etkiliyor. Maddi dünyamızdan manevi iklimimize kadar tüm bağlarımız büyük bir değişim ve dönüşüm geçiriyor. Âdeta bütün hayatımız, hakikatten koparak dijital dünyaya mahkûm ediliyor. Çocuklarımızın, gençlerimizin zihin dünyası ve istikbali bu dijital mecralar üzerinden ilerliyor; dijitalleşme, iş hayatımızın olmazsa olmazlarından biri hâline geliyor. Etkinliklerimiz, kültürel faaliyetlerimiz, hatta dinî vecibelerimiz dahi artık dijital mecralarda icra ediliyor. Bütün bunları birlikte değerlendirdiğimizde, insanlık gitgide kadim medeniyet tasavvurlarından uzaklaşmaya başlıyor. Kişinin kendisini her yönden kuşatan hem mimarı hem de tutsağı olduğu yeni bir *Dijital Ekran Uygarlığı* ile karşı karşıya kaldığı görülüyor.

Şüphesiz, bu uygarlığın bilgiye kolay erişim ve iletişim imkânlarını artırmak gibi insanlığa getirdiği faydalar inkâr edilemez. Ancak bu uygarlığın “getirdikleri” kadar “götürdükleri” de var. Zira bu uygarlık, bütün mensuplarını pasif birer seyirciye dönüştürüyor ve bir görüntü toplumu inşa ediyor. Bu uygarlığın en büyük hareket noktasının akıl de-

ğil göz olduğu ortaya çıkıyor. En büyük eyleminin düşünmek değil bakmak olduğu, müşahede etmek değil seyretmek olduğu belginleşiyor. Göz, bu uygarlıkta nazar ve müşahede aracı olmaktan çıkıyor; arzu, istek ve şehvet aracına dönüşüyor. Ve maalesef bu da beraberinde, bencilliği, doyumsuzluğu, duyarsızlığı ve şiddeti doğuruyor. Bu uygarlıkta insan hem kendisiyle hem ötekiyle hem de âlemle ilişkisini hakikat üzerinden değil, suret ve görüntü üzerinden kuruyor. Bu uygarlık, insan hayatında görsel idraki egemen kılıyor. Görsel idrakin egemenliği, aklın idrakini zayıflatıyor, kalbin idrakini bir çeşit ölümle karşı karşıya bırakıyor.

Görsel idrak, ekran uygarlığının kuşattığı zihin dünyamızda mutlak bir hâkimiyet kurarak ahlakı da dönüştürüyor. Zira görsel idrakin egemenliği, insanın tahayyül edemeyeceği gayr-i ahlakilikleri görselleştirerek cinsiyeti metalaştırıyor ve mahremiyeti yok ediyor. Neticede cinsiyeti meta olarak gören sektörler doğuruyor. Ekran uygarlığındaki görsellerin nicesi gayr-i ahlakî, gayr-i insanî unsurlardan oluşuyor. Görsel idrakin egemenliği bakma ameliyesini şehvete, görme ameliyesini hazza dönüştürüyor. Hayallere ve rüyalara bile hükmeder hâle geliyor. Ya insanın hayalini yok ediyor yahut seyredilen görsellerle hayalini de inşa ediyor. Görsel idrakin egemenliği, hakikatin beyanı olan edebiyatı yok ediyor. Hayal ölünce şiir de ölüyor. Varlığın aynası olan sanatı ortadan kaldırıyor.

Esasen bu durum, modern dünyada tesadüfen ortaya çıkmış değildir. Zira dijitalleşmenin inanç temelleri, Greko-Romen medeniyetine dayanır. Söz konusu medeniyetin tevarüs ettiği temeller, ona heykel ve resim sevgisi duygusunu aktarmıştır. Tanrı'yı cisimleştirmek, ataları takdis etmek ve ikonlara sevgi beslemek, bu inancın temelini oluşturur. İslam medeniyetinin heykel, resim ve ikon konusundaki klasik tavrı sanat karşıtı bir duruş değil, suret-hakikat ilişkisine dair bir tutumdur. İşte bu tutumun yitilmesiyle birlik-

te, bugün insanın karşı karşıya kaldığı en büyük tehlike bir çeşit idrak ölümüdür. İdrak ölünce insan konuşur ama konuşması hikmet olmaz. Düşünür ama düşüncesi hakikat olmaz. İştir ama iştirme ibret olmaz. Bakar ama bakışı basiret olmaz. Kur'an'ın ifadesiyle: “Kalpleri vardır ama anlamazlar, gözleri vardır ama görmezler, kulakları vardır ama işitmezler.”¹; “Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de kalın bir perde vardır.”²

Elinizdeki bu kitap, İslam Düşünce Enstitüsünde başta “Taha Abdurrahman Okumaları” olmak üzere farklı zamanlarda bu konuda verdiğimiz dersler, konuşmalar ve konferanslardan oluşmaktadır. Kitabın giriş bölümünde, dijital çağda yaşadıklarımız İslam düşünce tarihinde insan tasavvurumuzu anlatan meşhur “Beden Ülkesinde Gözün Gerçekleştirdiği Darbe” metaforu üzerinden açıklanacaktır. Birinci bölümde, “*Dijital ekran uygarlığı ne demektir? Bu uygarlık hayatımıza nasıl hükmetmeye başladı? Görsel idrakin egemenliği bütün insanlığı ne tür hastalıklarla karşı karşıya bıraktı?*” soruları ele alınacaktır. Bu çerçevede görsel idrakin egemenliğinin insanı ne tür bir idrak ölümüyle karşı karşıya bıraktığı, görme biçimlerini nasıl değiştirdiği, bilgi toplumundan görüntü ve gösteriş toplumuna nasıl dönüştürdüğü üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde, İslam'ın en temel ahlakı olan hayâ ahlakı konu edilecek ve hayâ ahlakının temel özellikleri sıralanacaktır. İslam düşüncesinde hayâ ahlakının, dijitalleşmenin meydan okumalarına karşı nasıl bir cevap verebileceği ele alınacaktır. Akabinde aynı konu hadisler ışığında, “hadislerin hadislerle yorumu” ilkesinden hareketle açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde, “Örtünmenin felsefesi ve yeniden temellendirilmesi” üzerinde durulacak; örtünme olgusunun

¹ 7/A'râf, 179.

² 2/Bakara, 7.

İslam düşüncesinde fitrî, kelimî, fikhî, ahlakî ve estetik açıdan yeniden temellendirilecektir.

Dördüncü bölümde, hayâ ahlakı çerçevesinde aile müessesesi ele alınacaktır. İslam ve Kur'an-ı Kerim'e göre aile yalnızca sosyal bir yapı ya da toplumsal bir konu olarak değil, varoluşsal bir hakikat ve yedi cihetten ilahî varlık yasası olarak ele alınacaktır.

Beşinci ve son bölümde ise çağımızın en büyük sorunu olarak gördüğümüz cinsiyetsizleştirme olgusu üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda “insanlık tarihinde ilk defa insanın cinsel dürtüleri ve güdüler üzerinden tanımlanması, bu tanımın bir kimliğe dönüştürülmesi ve bu kimliğin bir ideolojiye dönüştürülerek hayatımızı kuşatmaya başlaması” meselesi konu edinilecektir.

Batı düşüncesinde hayâya dair iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır. İlki, hayâsızlığı meşrulaştıran teorilerdir ki bu çizgiyi Sigmund Freud ve psikanalist Jacques Lacan temsil etmektedir. Diğeri ise İncil'den ilhamla hayâyı bir değer olarak ele alan Friedrich Schiller'in yaklaşımıdır. Bu iki temel yaklaşımın yanında bir de hayâyı imanla ve fitratla ilişkilendiren İslam ahlak teorisi vardır ki o da Prof. Dr. Taha Abdurrahman'ın ortaya koyduğu teoridir. Kitapta bu üç yaklaşım karşılaştırmalı olarak ele alınacak ve akabinde hayâ ahlakının dayandığı teolojik ve fikhî temellere ışık tutulacaktır.

Tekrar ifade etmek isterim ki, bu kitap ve içindeki fikir ve düşünceler, varlığımı büyük oranda Prof. Dr. Taha Abdurrahman ve onun *Hayâ(t) Dini* adlı üç ciltlik eserine borçludur. Yer yer bu eserden sadece alıntılar değil, kısmen paragraflar tercüme edilerek kitaba dâhil edilmiştir.

Bu vesileyle bütün öğrenci ve hocalarıma medyun-u şükran olduğumu hassaten ifade etmek isterim. Kitabın kisve-i taba bürünecek hâle getirilmesinde emekleri geçen İDE Araştırmacılarımıza teşekkür etmeyi de yerine getiril-

mesi gereken bir vazife addediyorum. Büyük bir titizlikle metnin son okumasını yapan sevgili eşim Dr. Hatice Görmez ve kızım Dr. Müberra Görmez Emin'e de kıymetli katkı ve değerlendirmeleri için müteşekkirim.

Bu küçük risalenin 'hayâ ile yeniden hayat bulmamıza' vesile olmasını yüce Rabbimden niyaz ediyorum.

Cehd ü gayret bizden, Tevfik sadece Allah'tandır.

Mehmet GÖRMEZ
Ankara, İslam Düşünce Enstitüsü (İDE)
6 Ocak 2026, Salı